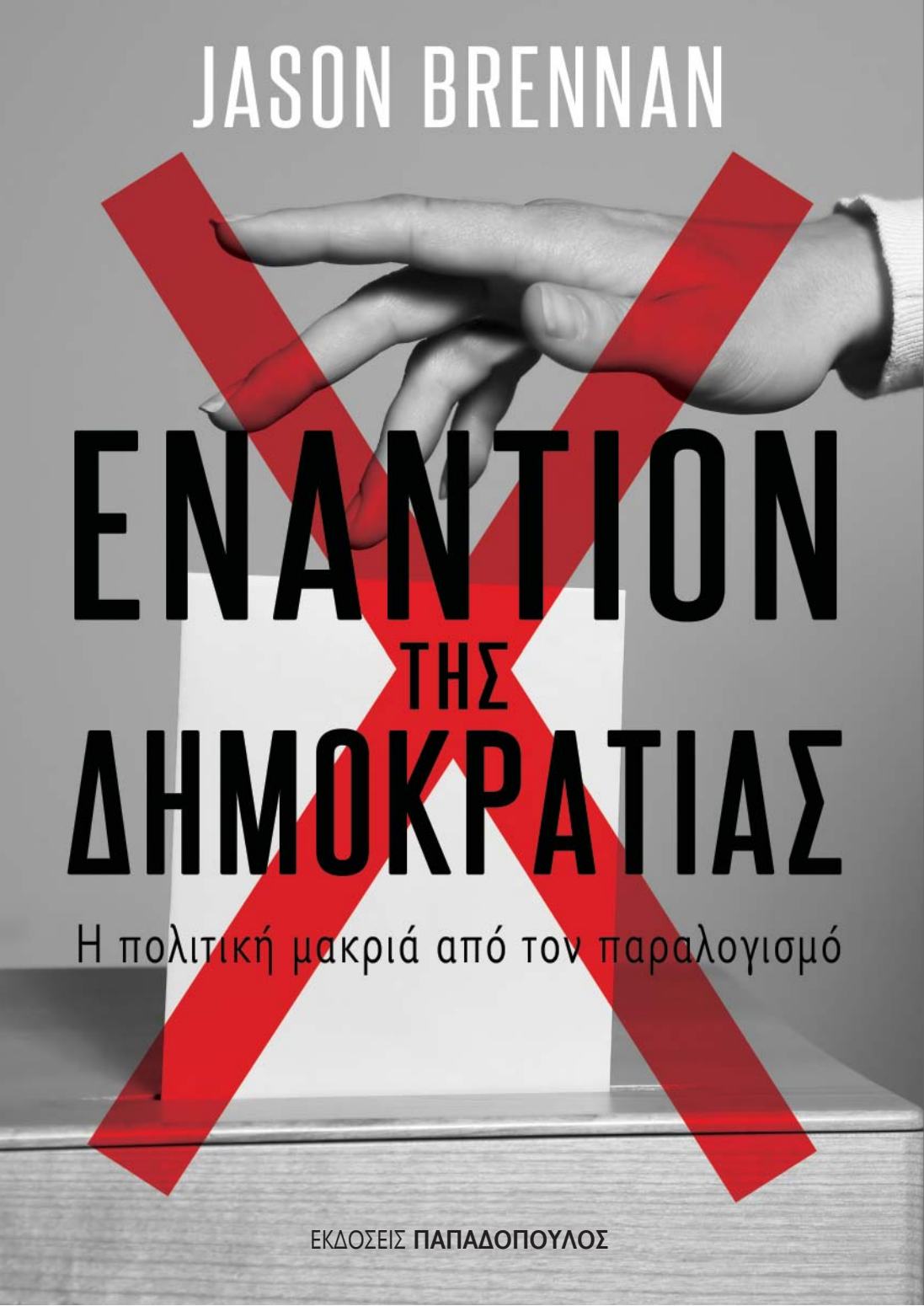

JASON BRENNAN

ΕΝΑΝΤΙΟΝ
ΤΗΣ
ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

Η πολιτική μακριά από τον παραλογισμό

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ

Jason Brennan

ΕΝΑΝΤΙΟΝ ΤΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

Μετάφραση: Νίκος Ρούσσο

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ

ΕΝΑΝΤΙΟΝ ΤΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

Τίτλος πρωτοτύπου: *Against Democracy*

Συγγραφέας: Jason Brennan

Μετάφραση: Νίκος Ρούσσος

Επιμέλεια-Διόρθωση: Αλέξανδρος Καρατζάς

Copyright © 2016 by Princeton University Press

All rights reserved

© 2018, Εκδόσεις Κυριακός Παπαδόπουλος Α.Ε., για την ελληνική γλώσσα

Η πνευματική ιδιοκτησία αποκτάται χωρίς καμιά διατύπωση και χωρίς την ανάγκη ρήτρας απαγορευτικής των προσβολών της. Κατά τον Ν. 2387/20 (όπως έχει τροποποιηθεί με τον Ν. 2121/93 και ισχύει σήμερα) και κατά τη Διεθνή Σύμβαση της Βέρνης (που έχει κυρωθεί με τον Ν. 100/1975), απαγορεύεται η αναδημοσίευση, η αποθήκευση σε κάποιο σύστημα διάσωσης και γενικά η αναπαραγωγή του παρόντος έργου με οποιονδήποτε τρόπο ή μορφή, τμηματικά ή περιληπτικά, στο πρωτότυπο ή σε μετάφραση ή άλλη διασκευή, χωρίς γραπτή άδεια του εκδότη.

Πρώτη έκδοση: Οκτώβριος 2018

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ

www.epbooks.gr

Καποδιστρίου 9, 144 52 Μεταμόρφωση Αττικής

τηλ.: 210 2816134, e-mail: info@epbooks.gr

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟ

Μασσαλίας 14, 106 80 Αθήνα, τηλ.: 210 3615334

ISBN 978-960-569-871-3

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

<i>Πρόλογος και ευχαριστίες</i>	5
1. Χόμπιτ και χούλιγκαν	9
2. Αδαείς, ανορθολογικοί, παραπληροφορημένοι εθνικιστές	42
3. Η συμμετοχή στα κοινά διαφθείρει	90
4. Η πολιτική δεν ενδυναμώνει εσένα ή εμένα	121
5. Η πολιτική δεν είναι ποίημα	178
6. Το δικαίωμα σε ικανή κυβέρνηση	221
7. Είναι ικανή η δημοκρατία;	268
8. Η κυριαρχία των επαϊόντων	316
9. Πολιτικοί εχθροί	358
<i>Σημειώσεις</i>	379
<i>Βιβλιογραφία</i>	402

ΠΡΟΛΟΓΟΣ ΚΑΙ ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Πριν από δέκα χρόνια, η φιλοσοφική θεωρία περί δημοκρατίας μού προκαλούσε σύγχυση. Πίστευα ότι οι φιλόσοφοι και οι θεωρητικοί της πολιτικής έμοιαζαν να εντυπωσιάζονται υπερβολικά από κάποια μάλλον συμβολικά επιχειρήματα υπέρ της δημοκρατίας. Κατασκεύαζαν εξαιρετικά εξιδανικευμένες περιγραφές του δημοκρατικού γίγνεσθαι, οι οποίες ελάχιστες ομοιότητες είχαν με την πραγματική δημοκρατία. Αυτού του είδους οι ιδέες μού φαίνονταν τελείως ανεδαφικές. Πίστευα πως η πολιτική δεν είναι ποίημα, υπό τέτοιες ιδανικές συνθήκες, δε, θα προτιμούσαμε να είμαστε αναρχικοί, όχι δημοκράτες.

Αργότερα συνειδητοποίησα ότι η δυσaréσκεια που ένιωθα απέναντι στη φιλοσοφική θεωρία περί δημοκρατίας ήταν λόγος όχι για να την αποφεύγω αλλά για να ασχοληθώ ενεργά μαζί της. Αν μη τι άλλο, η δημοκρατική θεωρία έχει ανάγκη από κάποιον που θα κάνει τον συνήγορο του διαβόλου. Αν και αυτόν τον ρόλο τον παίζω μετά χαράς, κάποιος... διάβολος με τσιγκλάει και αμφιβάλλω πλέον ως προς το εάν εγώ συνηγορώ υπέρ του διαβόλου ενώ οι φιλόσοφοι και οι θεωρητικοί της πολιτικής συνηγορούν υπέρ των αγγέλων.

Πολλοί από τους συναδέλφους μου καλλιεργούν μια κάπως ρομαντική θεώρηση της πολιτικής: η πολιτική μάς φέρνει κοντά, μας μορφώνει και μας εκπολιτίζει, και μας κάνει φίλους σε πολιτικό επίπεδο. Θεωρώ ότι η πολιτική κάνει ακριβώς το αντίθετο: μας χωρίζει, μας αποβλακώνει και μας διαφθείρει, και μας μετατρέπει σε πολιτικούς εχθρούς.

Το *Εναντίον της δημοκρατίας* είναι από μία άποψη το τρίτο μέρος μιας τριλογίας, η οποία περιλαμβάνει τα βιβλία *The Ethics of Voting* («Η δεοντολογία της ψήφου») που κυκλοφόρησε το 2011 και *Compulsory Voting: For and Against* («Υποχρεωτική ψήφος: υπέρ

και κατά»), που κυκλοφόρησε το 2014. Παρότι το *Εναντίον της δημοκρατίας* δανείζεται ιδέες από τα άλλα δύο, υπερασπίζεται ισχυρισμούς πολύ πιο φιλόδοξους. Το κομμάτι του *Compulsory Voting* που έχω συνεισφέρει εγώ υποστηρίζει ότι η υποχρεωτική ψήφος δεν δικαιολογείται. Το *The Ethics of Voting* υποστηρίζει ότι οι καλύτεροι τρόποι άσκησης της πολιτικής αρετής προκύπτουν εκτός πολιτικής, καθώς και ότι οι περισσότεροι πολίτες έχουν ηθική υποχρέωση να απέχουν από την ψηφοφορία, ακόμα και αν έχουν δικαίωμα ψήφου. Το παρόν βιβλίο προχωρά ακόμα πιο πέρα. Ως εκ τούτου, εάν αποδειχθεί άστοχη η εδώ συλλογιστική μου, δεν έπεται ότι ισχύει το ίδιο και για τα επιχειρήματα των άλλων βιβλίων. Εδώ θα υποστηρίξω πως, αν αποδειχτεί με βάση τα στοιχεία, κάποιοι άνθρωποι δεν θα πρέπει να έχουν δικαίωμα ψήφου ή θα πρέπει το δικαίωμα ψήφου τους να μετρά λιγότερο από κάποιων άλλων.

Ευχαριστώ τον Rob Tempio, τον επιμελητή της έκδοσης στον οίκο Princeton University Press, που πρότεινε να καταπιαστώ με κάτι που εξελίχθηκε σε μια από τις σημαντικότερες κεντρικές ιδέες αυτού του βιβλίου: η πολιτική μάς κάνει κακό και οι περισσότεροι από εμάς καλά θα κάναμε, για χάρη της ψυχικής υγείας μας, να ελαχιστοποιούμε την ανάμειξή μας. (Ο Rob μπορεί να συμφωνεί με αυτό, μπορεί και όχι.) Ευχαριστώ τον Geoffrey Brennan που πρότεινε να διερευνήσω τη δεύτερη σημαντική κεντρική ιδέα: με δεδομένη τη γενικευμένη ανικανότητα των ψηφοφόρων, η επιστημοκρατία είναι ανώτερη της δημοκρατίας. Πριν από μερικά χρόνια, αφού διάβασε το *The Ethics of Voting*, ο Geoff με ρώτησε: «Αν οι ψηφοφόροι είναι τόσο άσχετοι, γιατί να ανεχόμαστε τη δημοκρατία;». Η απόπειρά μου να απαντήσω σε αυτό το ερώτημα οδήγησε σε μια σειρά άρθρων και, τελικά, στο παρόν βιβλίο. (Και πάλι, ο Geoff πιθανώς διαφωνεί, αλλά πίστευε ότι έπρεπε να διερευνήσω το επιχείρημα αυτό.)

Το περισσότερο από το υλικό αυτού του βιβλίου είναι καινούρ-

γιο, αλλά αντλεί σημαντικό μέρος του, και σε μερικές περιπτώσεις ενσωματώνει μεγάλα κομμάτια, από ήδη δημοσιευμένο υλικό, που περιλαμβάνει τα εξής άρθρα και κεφάλαια από συλλογικά έργα: «The Right to a Competent Electorate», *Philosophical Quarterly*, τ. 61, 2011, σ. 700-724· «Political Liberty: Who Needs It?», *Social Philosophy and Policy*, τ. 29, 2012, σ. 1-27· «Epistocracy and Public Reason», στο *Democracy in the Twenty-First Century*, επιμ. Ann Cudd και Sally Scholz, Berlin, Springer, 2013, σ. 191-204· και «How Smart Is Democracy? You Can't Answer That A Priori», *Critical Review*, τ. 26, 2014, σ. 4-30.

Πρέπει οπωσδήποτε να επισημάνω μια μελετητική παράλειψη: ένα από τα δημοφιλή επιχειρήματα υπέρ της δημοκρατίας και κατά της επιστημοκρατίας είναι ότι η επιστημοκρατία είναι δήθεν ασύμβατη με τον φιλελευθερισμό της δημόσιας λογικής. Αποφάσισα να μην ασχοληθώ εδώ με αυτόν τον ισχυρισμό, για δύο λόγους. Πρώτον, αντιμετωπίζω με βαθιά δυσπιστία το όλο ζήτημα της δημόσιας λογικής, αλλά δεν ήθελα να αφιερώσω μισό βιβλίο στην εξέτασή του. Δεύτερον, όπως έχω ήδη υποστηρίξει (Brennan, 2013), η επιστημοκρατία είναι όντως συμβατή με τον φιλελευθερισμό της δημόσιας λογικής. Μιας και οι φιλελεύθεροι υπέρμαχοι της δημόσιας λογικής δεν έχουν ακόμα απαντήσει σε αυτόν τον ισχυρισμό μου, δεν έχω κάτι καινούργιο να προσθέσω εδώ.

Ευχαριστώ τα ακροατήρια στο La Sierra University, το University of Buffalo, το California State University στο Sacramento, την Public Choice Society, το Wellesley College, το Duke University, την American Political Science Association, το Charles Sturt University, το Center for Applied Philosophy and Public Ethics, το Australian National University, το Georgia State University, το James Madison University, τη Wharton School of Business, το Hamden-Sydney College, το University of Richmond, την Association of Private Enterprise Education, το Linfield College, το Bowling Green State

University, το University of North Carolina στο Chapel Hill και το Christopher Newport University για τα πολύτιμα σχόλια και τις παρατηρήσεις τους πάνω σε πολλά από τα επιχειρήματα που παρουσιάζονται σε αυτό το βιβλίο.

Για τις αμέτρητες πολύτιμες συζητήσεις που έχουν γίνει γύρω από αυτό το θέμα εδώ και αρκετά χρόνια, ευχαριστώ ιδιαίτερα τους Geoffrey Brennan, Bryan Caplan, David Estlund, Loren Lomasky και Ilya Somin. Ιδιαίτερες ευχαριστίες θα ήθελα επίσης να απευθύνω στους John Beverley, Jon Houston, Sean McNamara, Jake Monaghan, Paul Poenicke και Yonatan Schreiber της ομάδας Lawless Buffalo στο University of Buffalo που φιλοξένησαν ένα workshop βασισμένο σ' ένα πρώιμο προσχέδιο του βιβλίου. Είμαι ευγνώμων στον Scott Althaus, τον Richard Arneson, τη Neera Badhwar, τον Christian Barry, τον Peter Boettke, τον Trevor Burrus, την Elizabeth Busch, τον Sam Clark, τον Andrew I. Cohen, τον Andrew J. Cohen, τον Daniel Cohen, τον Ross Corbett, την Ann Cudd, τον Richard Dagger, τον Vladimiro Dagkas-Tsoukalas, τον Ryan Davis, τον Christopher Freiman, τον Jeffrey Friedman, τον Michael Fuerstein, τον Gerald Gaus, τον Robert Goodin, τον Paul Gowder, τον Robert Gressis, τη Lisa Hill, τον John Holstead, τον Peter Jaworski, την Héléne Landemore, τον Daniel Layman, τον Seth Lazar, τον Andrew Lister, τον Loren Lomasky, τον Aaron Maltais, τον Steven Maloney, τον Simon Cabulea May, τον Pierre Moraro, τον Tom Mulligan, τον Michael Munger, τον Guido Pincione, τον Aaron Powell, τον Dennis Quinn, τον Henry Richardson, τον Christian Rostbøll, τον Ben Saunders, τον Geoffrey Sayre-McCord, τον David Schmitz, τον Kyle Swan, τον Fernando Tesón, τον John Tomasi, τον Kevin Vallier, τον Bas van der Vossen, τον Steven Wall και τον Matt Zwolinski.

Τέλος, θα ήθελα να ευχαριστήσω τους δύο ανώνυμους διαιτητές, που βοήθησαν ώστε αυτό το βιβλίο να γίνει καλύτερο.

ΧΟΜΠΙΤ ΚΑΙ ΧΟΥΛΙΓΚΑΝ

Ο Αμερικανός επαναστάτης και πρόεδρος Τζον Άνταμς είχε δηλώσει: «Πρέπει να εντρυφήσω στην πολιτική και τον πόλεμο έτσι ώστε οι γιοι μου να μπορούν να είναι ελεύθεροι να εντρυφήσουν στα μαθηματικά και τη φιλοσοφία. Οι γιοι μου θα πρέπει να εντρυφήσουν στα μαθηματικά και τη φιλοσοφία, τη γεωγραφία, τη φυσική ιστορία, τη ναυπηγική, τη ναυσιπλοΐα, το εμπόριο και τη γεωργία, προκειμένου να δώσουν στα τέκνα τους το δικαίωμα να εντρυφήσουν στη ζωγραφική, την ποίηση, τη μουσική, την αρχιτεκτονική, τη γλυπτική, την ταπητουργία και την τέχνη της πορσελάνης». ¹ Ο Άνταμς υπήρξε το απόλυτο πολιτικό ον, ήλπιζε όμως ότι οι μελλοντικές γενεές θα εξελίσσονταν σε μια ανώτερη μορφή ζωής.

Το βιβλίο αυτό εξηγεί γιατί θα πρέπει να προσπαθήσουμε να πραγματοποιηθεί αυτή η ελπίδα.

ΕΞΕΥΓΕΝΙΖΕΙ Η ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΣΤΑ ΚΟΙΝΑ Ή ΜΗΠΩΣ ΔΙΑΦΘΕΙΡΕΙ; ΜΙΑ ΕΝΑΝΤΙΟΝ ΣΟΥΜΠΕΤΕΡ

Ο μέγας οικονομολόγος και ηθικός φιλόσοφος του 19ου αιώνα Τζον Στιούαρτ Μιλ υποστήριζε ότι θα πρέπει να θεσπίζουμε όποια μορφή διακυβέρνησης παράγει τα καλύτερα δυνατά αποτελέσματα. Ο Μιλ μάς συμβούλευε να εξετάζουμε όλες τις συνέπειες. Δηλαδή, όταν αναρωτιόμαστε κατά πόσον θα ήταν καλύτερο να έχουμε μοναρχία, ολιγαρχία, αριστοκρατία, αντιπροσωπευτικά νομοθετικά σώματα ή άλλες μορφές διακυβέρνησης, δεν θα πρέπει να εστιάζουμε την προσοχή μας μόνο στα προφανή, λόγου χάρη πόσο σέβονται οι διά-

φορες μορφές διακυβέρνησης τα φιλελεύθερα δικαιώματα ή προάγουν την οικονομική ανάπτυξη. Θα πρέπει να εξετάσουμε και πώς οι διάφορες μορφές διακυβέρνησης επηρεάζουν τις πνευματικές και ηθικές αρετές των πολιτών. Υπό κάποιες μορφές διακυβέρνησης μπορεί να καταντήσουμε αμβλύνους και παθητικούς, ενώ υπό άλλες μπορεί να γίνουμε οξύνοες και ενεργητικοί.

Ο Μιλ ήλπιζε ότι η συμμετοχή των ανθρώπων στα κοινά θα συνέβαλλε ώστε να γίνουν εξυπνότεροι, να ενδιαφέρονται περισσότερο για το κοινό καλό, να είναι πιο μορφωμένοι και ευγενέστεροι. Ήλπιζε ότι αν ο εργάτης του εργοστασίου πειθόταν να συλλογιστεί για την πολιτική θα ήταν σαν να ανακάλυπτε ένα ψάρι ότι υπάρχει ένας άλλος κόσμος έξω από τον ωκεανό. Ο Μιλ ήλπιζε ότι η ενασχόληση με την πολιτική θα ακόνιζε τον νου μας, αλλά θα μαλάκωνε τις καρδιές μας. Ήλπιζε ότι η συμμετοχή στα κοινά θα μας έκανε να κοιτάζουμε πέρα από το άμεσο συμφέρον μας και να υιοθετήσουμε μια μακρόπνοη, ευρύτερη προοπτική.

Ο Μιλ ήταν ένας επιστημονικός στοχαστής. Την εποχή που έγραφε αυτά τα πράγματα, ελάχιστες χώρες είχαν αντιπροσωπευτική κυβέρνηση. Οι ελάχιστες αυτές χώρες περιόριζαν το δικαίωμα ψήφου, επιτρέποντας μόνο σε μια μη αντιπροσωπευτική και επίλεκτη μειονότητα να ψηφίζει. Την εποχή του Μιλ η συμμετοχή στα κοινά αποτελούσε κυρίως ασχολία του μορφωμένου ευπατρίδη. Ο Μιλ δεν διέθετε τα στοιχεία που ήταν απαραίτητα για να υποστηρίξει τους ισχυρισμούς του. Στην καλύτερη περίπτωση διέθετε μια λογική, πλην όμως αδοκίμαστη υπόθεση.

Αυτό πριν από 150 χρόνια περίπου. Τώρα πια έχουμε στα χέρια μας τα αποτελέσματα των δοκιμών. Και θα υποστηρίξω ότι είναι ως επί το πλείστον αρνητικά. Πιστεύω πως ο Μιλ θα συμφωνούσε μαζί μου. Οι πιο συνηθισμένες μορφές συμμετοχής στα κοινά όχι μόνο αποτυγχάνουν να μας διαπαιδαγωγήσουν ή να μας εξευγενίσουν, αλλά τείνουν να μας αποβλακώνουν και να μας διαφθείρουν. Η αλή-

θεια βρίσκεται πιο κοντά στο παράπονο του οικονομολόγου Γιόζεφ Σουμπέτερ: «Ο τυπικός πολίτης πέφτει σε χαμηλότερο επίπεδο διανοητικής απόδοσης μόλις εισέλθει στο πεδίο της πολιτικής. Επιχειρηματολογεί και αναλύει με τρόπο τον οποίο ο ίδιος θα έσπευδε να χαρακτηρίσει ως παιδαριώδη εντός της σφαιράς των πραγματικών ενδιαφερόντων του. Επιστρέφει σε πρωτόγονη κατάσταση».²

Αν η υπόθεση του Μιλ είναι εσφαλμένη και ο Σουμπέτερ έχει δίκιο, πρέπει να θέσουμε μερικά δύσκολα ερωτήματα: Πόσο θέλουμε πραγματικά να συμμετέχει ο λαός στα κοινά; Πόσο θα πρέπει έστω και να *επιτρέπεται* να συμμετέχει ο λαός;

Η ΘΕΤΙΚΗ ΠΛΕΥΡΑ ΤΗΣ ΠΑΡΑΚΜΗΣ ΤΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

Σε πολλά βιβλία περί δημοκρατίας και συμμετοχής στα κοινά διατυπώνεται το παράπονο ότι τα ποσοστά συμμετοχής μειώνονται. Επισημαίνεται ότι στα τέλη του 19ου αιώνα το 70% με 80% των Αμερικανών με δικαίωμα ψήφου ψήφιζε στις σημαντικές εκλογές. Και στη συνέχεια διατυπώνεται το παράπονο ότι πλέον συγκεντρώνουμε το πολύ 60% για τις προεδρικές εκλογές ή το 40% για τις ενδιάμεσες εκλογές ή τις εκλογές για την πολιτειακή και τοπική αυτοδιοίκηση. Αφού παρατεθούν αυτά τα νούμερα, ακολουθεί ο τριγμός των οδόντων. Η δημοκρατία στις ΗΠΑ συνεπάγεται λιγότερους αποκλεισμούς από ποτέ άλλοτε, καθώς όλο και περισσότεροι άνθρωποι προσκαλούνται να καθίσουν στο τραπέζι της πολιτικής διαπραγμάτευσης. Και, παρ' όλα αυτά, όλο και λιγότεροι ανταποκρίνονται στην πρόσκληση. Οι πολίτες δεν παίρνουν στα σοβαρά την ευθύνη της αυτοδιοίκησης.

Η δική μου αντίδραση είναι διαφορετική: αυτή η κάμψη της πολιτικής συμμετοχής αποτελεί μια *καλή αφετηρία*, αλλά έχουμε ακόμα πολύ δρόμο μπροστά μας. Θα πρέπει να ελπίζουμε ότι η συμμετοχή θα μειωθεί ακόμα περισσότερο, όχι ότι θα αυξηθεί. Στην

ιδανική περίπτωση, η πολιτική θα καταλαμβάνει ένα μικρό μόνο τμήμα της προσοχής του μέσου ανθρώπου. Στην ιδανική περίπτωση, οι περισσότεροι άνθρωποι θα γεμίζουν τις μέρες τους με ζωγραφική, ποίηση, μουσική, αρχιτεκτονική, γλυπτική, ταπητουργία και πορσελάνες, ή ίσως με ποδόσφαιρο, αγώνες αυτοκινήτου, κουτσομπολιά για διάσημους και βόλτες στα Applebee's. Στην ιδανική περίπτωση, οι περισσότεροι δεν θα σκοτίζονται καν για την πολιτική.³

Αντιθέτως, κάποιοι θεωρητικοί της πολιτικής επιθυμούν τη διείδυσή της σε περισσότερες πτυχές της ζωής. Θέλουν περισσότερη δημόσια διαβούλευση. Πιστεύουν πως η πολιτική μάς εξευγενίζει και θεωρούν πως η δημοκρατία είναι ένα μέσον ενδυνάμωσης του απλού ανθρώπου, ώστε να μπορεί να ελέγχει τις συνθήκες της ζωής του. Κάποιοι «πολιτικοί ουμανιστές» θεωρούν πως η ίδια η δημοκρατία ισοδυναμεί με την ευδαιμονία ή τουλάχιστον με κάποιον ανώτερο προορισμό.

Το ποια πλευρά πλησιάζει περισσότερο την αλήθεια εξαρτάται εν μέρει από το τι εστί άνθρωπος, πώς επιδρά επάνω μας η δημοκρατική συμμετοχή και ποια προβλήματα είναι πιθανό να λύσει — η δημιουργήσει — η μαζική συμμετοχή στα κοινά.

ΤΡΙΑ ΕΙΔΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΟΥ ΠΟΛΙΤΗ

Σήμερα δεν είμαστε πια αναγκασμένοι, όπως ο Μιλ, να κάνουμε υποθέσεις περί του πώς επιδρά πάνω μας η πολιτική. Ψυχολόγοι, κοινωνιολόγοι, οικονομολόγοι και πολιτικοί επιστήμονες έχουν περάσει εξήντα και πλέον χρόνια μελετώντας τι σκέφτονται οι άνθρωποι για την πολιτική, πώς αντιδρούν σε αυτήν και πώς λαμβάνουν αποφάσεις στο πλαίσιο της. Έχουν διερευνήσει τι ξέρουν και τι δεν ξέρουν οι άνθρωποι, τι πιστεύουν, πόσο ακράδαντα το πιστεύουν και τι τους κάνει να αλλάζουν γνώμη. Έχουν εξετάσει πόσο ισχυρογνώμονες είναι οι άνθρωποι, πώς και γιατί σχηματίζουν συνασπι-

σμούς και τι τους κάνει να δρουν ή να συμμετέχουν. Στα επόμενα κεφάλαια θα προχωρήσω σε μια λεπτομερέστερη επισκόπηση μεγάλου μέρους αυτής της έρευνας. Εδώ θα συνοψίσω τα αποτελέσματα.

Οι άνθρωποι διαφέρουν ως προς το πόσο σθεναρά εμμένουν στις πολιτικές τους απόψεις. Κάποιοι μένουν προσκολλημένοι στις απόψεις τους με θρησκευτικό ζήλο, ενώ άλλοι δεν τις υποστηρίζουν σθεναρά. Κάποιοι διατηρούν την ίδια ιδεολογία επί χρόνια, ενώ άλλοι αλλάζουν άποψη στη στιγμή.

Οι άνθρωποι διαφέρουν ως προς τη συνέπεια των απόψεών τους. Κάποιοι διατηρούν ένα ενοποιημένο και συνεκτικό σύνολο απόψεων. Άλλων οι απόψεις χαρακτηρίζονται από ασυνέπεια και αντιφάσεις.

Οι άνθρωποι διαφέρουν ως προς τον αριθμό των απόψεών τους. Κάποιοι έχουν άποψη για τα πάντα, ενώ κάποιοι μετά βίας έχουν άποψη.

Εξάλλου, οι άνθρωποι διαφέρουν ως προς την ποσότητα των πληροφοριών ή των αποδεικτικών στοιχείων που διαθέτουν για να στηρίζουν τις πεποιθήσεις τους. Κάποιοι άνθρωποι έχουν ισχυρό υπόβαθρο στις σχετικές κοινωνικές επιστήμες. Κάποιοι απλώς βλέπουν τις ειδήσεις. Άλλοι δεν ξέρουν σχεδόν τίποτε από πολιτική. Έχουν απόψεις, αλλά τα αποδεικτικά στοιχεία που έχουν στη διάθεσή τους για να τις στηρίζουν είναι από ελάχιστα έως ανύπαρκτα.

Οι άνθρωποι διαφέρουν ως προς το πώς βλέπουν αυτούς με τους οποίους διαφωνούν και πώς ανταποκρίνονται σε αυτούς. Κάποιοι θεωρούν πως οι πολιτικοί αντίπαλοί τους είναι σατανικοί, ενώ άλλοι απλώς θεωρούν πως σφάλουν. Κάποιοι πιστεύουν πως τουλάχιστον μερικοί από τους αντιπάλους τους είναι λογικοί, ενώ άλλοι θεωρούν πως όλοι τους είναι ηλίθιοι.

Οι άνθρωποι διαφέρουν επίσης ως προς τον βαθμό και τους τρόπους συμμετοχής τους. Κάποιοι έχουν εμμονή με την πολιτική όπως άλλοι έχουν εμμονή με τα ερωτικά των διασημοτήτων. Κάποιοι ψη-

φίζουν, προσφέρονται ως εθελοντές, μετέχουν σε εκστρατείες και κάνουν δωρεές. Άλλοι δεν έχουν συμμετάσχει και ούτε πρόκειται να συμμετάσχουν ποτέ. Το κράτος θα μπορούσε να ανακαλέσει τα πολιτικά δικαιώματά τους κι εκείνοι ούτε θα το αντιλαμβάνονταν ούτε θα νοιάζονταν.

Σε ό,τι αφορά καθένα από αυτά τα ζητήματα οι πολίτες κατατάσσονται με βάση μια κλίμακα. Για τους σκοπούς όμως αυτού του βιβλίου μπορούμε να απλουστεύσουμε τα πράγματα. Υπάρχουν τρεις γενικοί τύποι δημοκρατικού πολίτη με τους οποίους θα ασχοληθούμε εδώ και τους οποίους θα ονομάσω χόμπιτ, χούλιγκαν και βουλκάνιους.

- Τα *χόμπιτ* χαρακτηρίζονται ως επί το πλείστον από απάθεια και άγνοια σε ό,τι αφορά την πολιτική. Δεν διαθέτουν ισχυρές και παγιωμένες απόψεις για τα περισσότερα πολιτικά ζητήματα. Συχνά δεν έχουν καν απόψεις. Η επιστημονική τους γνώση είναι από ελάχιστη έως ανύπαρκτη· δεν αγνοούν μόνο τις τρέχουσες εξελίξεις, αλλά και τις θεωρίες κοινωνικής επιστήμης και τα δεδομένα που είναι απαραίτητα για την αξιολόγηση και την κατανόηση των εξελίξεων αυτών. Τα *χόμπιτ* χαρακτηρίζονται από επιπόλεια γνώση της σχετικής παγκόσμιας ή εθνικής ιστορίας. Προτιμούν να διάγουν τον καθημερινό τους βίο δίχως να πολυσκέφτονται την πολιτική. Στις Ηνωμένες Πολιτείες το *χόμπιτ* είναι ο χαρακτηριστικός τύπος του ανθρώπου που δεν πάει να ψηφίσει.
- Οι *χούλιγκαν* είναι για τον χώρο της πολιτικής ό,τι οι φανατισμένοι οπαδοί για τον χώρο των σπορ. Έχουν ισχυρές και γενικά αμετάβλητες κοσμοθεωρίες. Μπορούν να παρουσιάσουν επιχειρήματα υπέρ των πεποιθήσεών τους, αλλά αδυνατούν να εξηγήσουν εναλλακτικές απόψεις με τρόπο που να θεωρηθεί ικανοποιητικός από ανθρώπους με άλλες απόψεις. Οι *χούλιγκαν* καταναλώνουν πολιτική πληροφόρηση, αλλά μεροληπτικά. Συνήθως αναζητούν πληροφορίες που επιβεβαιώνουν τις προϋπάρχουσες πολιτικές

τους απόψεις, αλλά αγνοούν, αποφεύγουν και απορρίπτουν χωρίς δεύτερη σκέψη κάθε στοιχείο που αντικρούει ή αποδεικνύει το αβάσιμο των απόψεων αυτών. Μπορεί να έχουν κάποια εμπιστοσύνη στις κοινωνικές επιστήμες, αλλά επιλέγουν συγκεκριμένα μόνο δεδομένα και τείνουν να ενημερώνονται μόνο για έρευνες οι οποίες στηρίζουν τις δικές τους απόψεις. Χαρακτηρίζονται από υπερβολική αυτοπεποίθηση και βεβαιότητα για τις γνώσεις τους. Οι πολιτικές τους απόψεις συνιστούν τμήμα της ταυτότητάς τους και οι ίδιοι είναι υπερήφανοι που αποτελούν μέλη της πολιτικής ομάδας τους. Γι' αυτούς, το να ανήκουν στους Δημοκρατικούς ή τους Ρεπουμπλικάνους, τους Εργατικούς ή τους Συντηρητικούς, ή τους Σοσιαλδημοκράτες ή τους Χριστιανοδημοκράτες, έχει σημασία για την αυτοαντίληψή τους με τον ίδιο τρόπο που το να είναι κανείς χριστιανός ή μουσουλμάνος έχει σημασία για την αυτοαντίληψη των θρησκευόμενων. Συνήθως απεχθάνονται όσους διαφωνούν μαζί τους, καθώς διατείνονται ότι άνθρωποι με εναλλακτικές κοσμοθεωρίες είναι ηλίθιοι, κακόβουλοι, εγωιστές ή, στην καλύτερη περίπτωση, βαθιά παραπλανημένοι. Στην πλειονότητά τους οι τακτικοί ψηφοφόροι, οι ενεργά μετέχοντες στα κοινά, οι ακτιβιστές, καθώς και τα εγγεγραμμένα μέλη των κομμάτων και οι πολιτικοί είναι χούλιγκαν.

- Οι βουλκάνιοι αντιμετωπίζουν την πολιτική με επιστημονικό και ορθολογικό τρόπο. Οι απόψεις τους είναι γερά θεμελιωμένες στην κοινωνική επιστήμη και τη φιλοσοφία. Χαρακτηρίζονται από αυτογνωσία και η βεβαιότητά τους φτάνει μόνο ως εκεί που επιτρέπουν τα αποδεικτικά στοιχεία. Οι βουλκάνιοι μπορούν να εξηγήσουν αντίθετες απόψεις με τρόπο που θα θεωρούσαν ικανοποιητικό εκείνοι οι οποίοι τις πρεσβεύουν. Ενδιαφέρονται για την πολιτική, αλλά ταυτόχρονα μένουν ανεπηρέαστοι, εν μέρει επειδή προσπαθούν ενεργά να αποφύγουν τη μεροληψία και τον ανορθολογισμό. Δεν θεωρούν πως όποιος διαφωνεί μαζί τους είναι ηλίθιος, κακόβουλος ή εγωιστής.

Τα παραπάνω αποτελούν ιδεατούς τύπους ή εννοιολογικά αρχέτυπα. Κάποιοι άνθρωποι ανταποκρίνονται περισσότερο σε αυτές τις περιγραφές απ' ό,τι κάποιοι άλλοι. Κανείς δεν κατορθώνει να είναι πραγματικός βουλκάνιος· όλοι μεροληπτούν, έστω και λίγο. Δυστυχώς, πολλοί ταιριάζουν αρκετά καλά στο καλούπι του χόμπιτ και του χούλιγκαν. Οι περισσότεροι Αμερικανοί είναι είτε χόμπιτ είτε χούλιγκαν ή βρίσκονται κάπου στο ενδιάμεσο.

Παρατηρήστε ότι δεν ορίζω αυτούς τους τύπους με βάση το πόσο *ακραίες* ή *μετριοπαθείς* είναι οι απόψεις τους. Οι χούλιγκαν δεν είναι εξ' ορισμού εξτρεμιστές και οι βουλκάνιοι δεν είναι εξ' ορισμού μετριοπαθείς. Ίσως κάποιοι ριζοσπάστες μαρξιστές ή κάποιοι ελευθεριακοί αναρχικοί να είναι βουλκάνιοι, ενώ οι περισσότεροι μετριοπαθείς είναι είτε χόμπιτ είτε χούλιγκαν.

Γενικότερα, δεν ορίζω αυτούς τους τύπους με βάση την ιδεολογία που ασπάζονται. Ας εξετάσουμε, λόγου χάρη, όλους τους ανθρώπους που ρέπουν προς τον ελευθερισμό. Κάποιοι είναι χόμπιτ. Αυτά τα χόμπιτ ρέπουν προς τον ελευθερισμό –είναι προδιατεθειμένα να καταλήξουν σε ελευθεριακά συμπεράσματα–, αλλά δεν σκέφτονται ούτε νοιάζονται πολύ για την πολιτική, ενώ οι περισσότεροι δεν αυτοπροσδιορίζονται καν ως ελευθεριακοί. Πολλοί –ενδεχομένως οι περισσότεροι– ελευθεριακοί είναι χούλιγκαν. Για αυτούς, η *ιδιότητα του ελευθεριακού* αποτελεί σημαντικό μέρος της αυτοαντίληψής τους. Τα άβατάρ τους στο Facebook είναι μελανόχρυσες αναρχικές σημαίες, φλερτάρουν μόνο με άλλους ελευθεριακούς, και διαβάζουν μόνο τον ετερόδοξο καλτ οικονομολόγο Murray Rothbard ή τη μυθιστοριογράφο Ayn Rand. Τέλος, κάποιοι ελάχιστοι ελευθεριακοί είναι βουλκάνιοι.

Ο Μιλ υπέθετε ότι συμμετοχή των πολιτών στα κοινά θα οδηγούσε στον διαφωτισμό τους. Εναλλακτικά θα μπορούσαμε να πούμε ότι ήλπιζε πως η πολιτική διαβούλευση και η συμμετοχή στην αντιπροσωπευτική διακυβέρνηση θα μεταμόρφωναν τα χόμπιτ σε

βουλκάνιους. Ο Σουμπέτερ, αντιθέτως, πίστευε πως η συμμετοχή αποβλακώνει τον άνθρωπο – δηλαδή τείνει να μετατρέπει τα χόμπι σε χούλιγκαν.

Στα επόμενα κεφάλαια εξετάζω και αντικρούω ένα ευρύ φάσμα επιχειρημάτων που φιλοδοξούν να αποδείξουν ότι η πολιτική ελευθερία και η συμμετοχή στα κοινά μάς κάνουν καλό. Υποστηρίζω ότι για τους περισσότερους από εμάς η πολιτική ελευθερία και η συμμετοχή στα κοινά είναι, γενικά, βλαβερές. Οι περισσότεροι είμαστε χόμπι ή χούλιγκαν, ενώ τα περισσότερα χόμπι είναι δυνάμει χούλιγκαν. Θα ήταν καλύτερο –και για εμάς και για τους άλλους– αν μέναμε εκτός πολιτικής.

ΕΝΑΝΤΙΑ ΣΤΟΝ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΟ ΘΡΙΑΜΒΕΥΤΙΣΜΟ

Υπάρχουν κάποιες απόψεις περί της αξίας και της δικαίωσης της δημοκρατίας και της εκτεταμένης δημοκρατικής συμμετοχής τις οποίες συμμαρίζονται πάρα πολλοί. Οι πεποιθήσεις αυτές είναι δημοφιλείς μεταξύ των συναδέλφων μου – δηλαδή μεταξύ άλλων αναλυτικών πολιτικών φιλοσόφων και θεωρητικών της πολιτικής, καθώς και μεταξύ μιας ευρείας γκάμας μη ειδημόνων που ζουν σε φιλελεύθερα δημοκρατικά καθεστώτα. Δεν είναι τόσο δημοφιλείς μεταξύ οικονομολόγων και πολιτικών επιστημόνων με εμπειρικό προσανατολισμό ή μεταξύ των φιλοσόφων και των θεωρητικών που χαρακτηρίζονται από πιο εμπειρικό προσανατολισμό.

Ας εξετάσουμε όλους τους πιθανούς λόγους για τους οποίους η δημοκρατία και η ευρεία συμμετοχή στα κοινά θα μπορούσαν να έχουν αξία:

Επιστημικοί/εργαλειακοί: Ίσως η δημοκρατία και η ευρεία συμμετοχή στα κοινά ωφελούν επειδή τείνουν να παράγουν δίκαια, λυσιτελή ή σταθερά αποτελέσματα (τουλάχιστον σε σύγκριση με τις εναλλακτικές λύσεις).

Αρεταϊκοί: Ίσως η δημοκρατία και η ευρεία συμμετοχή στα κοινά ωφελούν επειδή τείνουν να διαπλάθουν, να διαφωτίζουν και να εξευγενίζουν τους πολίτες.

Εγγενείς: Ίσως η δημοκρατία και η ευρεία συμμετοχή στα κοινά είναι αυτοσκοποί.

Θα αποκαλέσω *δημοκρατικό θριαμβευτισμό* την άποψη ότι, και για τους τρεις αυτούς λόγους, η δημοκρατία και η ευρεία συμμετοχή στα κοινά έχουν μεγάλη αξία, είναι απολύτως δικαιολογημένες και αποτελούν προϋπόθεση δικαιοσύνης. Το σύνθημα του θριαμβευτισμού θα μπορούσε να είναι «Τρία ζητώ για τη δημοκρατία!». Σύμφωνα με τον θριαμβευτισμό, η δημοκρατία αποτελεί μια μοναδικά δίκαιη μορφή κοινωνικής οργάνωσης. Οι άνθρωποι έχουν ένα στοιχειώδες δικαίωμα σε ένα ίσο βασικό μερίδιο της πολιτικής εξουσίας. Η συμμετοχή μάς κάνει καλό· μας ενδυναμώνει, βοηθά να πάρουμε αυτό που θέλουμε και τείνει να μας βελτιώνει ως ανθρώπους. Η πολιτική δραστηριότητα τείνει να γεννά αδελφοσύνη και σύμπνοια.

Το βιβλίο αυτό αποτελεί μια πολεμική κατά του θριαμβευτισμού. Η δημοκρατία δεν δικαιούται τουλάχιστον δύο από τα «ζήτω» που ακούει, ενώ ενδέχεται να μη δικαιούται ούτε το τρίτο. Υποστηρίζω ότι:

- Για τους περισσότερους ανθρώπους, η συμμετοχή στα κοινά δεν έχει αξία. Αντιθέτως, ελάχιστο καλό μάς κάνει, ενώ τείνει να μας αποβλακώνει και να μας διαφθείρει. Μας μετατρέπει σε πολιτικούς εχθρούς που έχουν λόγους να αλληλομισούνται.
- Οι πολίτες δεν έχουν κανένα στοιχειώδες δικαίωμα εκλέγειν ή εκλέγεσθαι. Η πολιτική εξουσία, ακόμα και η μικρή ποσότητα εξουσίας την οποία περιέχει το δικαίωμα ψήφου, πρέπει να δικαιολογείται. Το δικαίωμα ψήφου δεν είναι σαν τα άλλα ατομικά δικαιώματα, όπως η ελευθερία του λόγου, της θρησκείας ή του συνεταιρίζεσθαι.

- Αν και μπορεί να υπάρχουν κάποιες εγγενώς άδικες μορφές διακυβέρνησης, η δημοκρατία δεν αποτελεί μοναδικά ή εγγενώς δίκαιη μορφή διακυβέρνησης. Το απεριόριστο, ισότιμο και καθολικό δικαίωμα ψήφου –στο πλαίσιο του οποίου κάθε πολίτης δικαιούται αυτομάτως μία ψήφο– είναι από πολλές απόψεις ηθικά απαράδεκτο. Το πρόβλημα έγκειται (όπως θα υποστηρίξω λεπτομερώς) στο ότι το σύστημα της καθολικής ψήφου δίνει στους περισσότερους ψηφοφόρους το κίνητρο να παίρνουν πολιτικές αποφάσεις με τρόπο που μαρτυρά άγνοια και ανορθολογισμό, και κατόπιν επιβάλλει αυτές τις αποφάσεις σε αθώους ανθρώπους. Το μόνο που θα δικαιολογούσε την ύπαρξη απεριόριστου και καθολικού δικαιώματος ψήφου είναι ότι αδυνατούμε να δημιουργήσουμε ένα σύστημα που να αποδίδει καλύτερα.

Γενικά, τα καλύτερα μέρη για να ζει κανείς σήμερα είναι οι φιλελεύθερες δημοκρατίες και όχι οι δικτατορίες, τα μονοκομματικά καθεστώτα, οι ολιγαρχίες ή οι αυθεντικές μοναρχίες. Όμως αυτό δεν αποδεικνύει ότι η δημοκρατία αποτελεί το ιδανικό ή έστω το καλύτερο δυνατό σύστημα. Και, ακόμα και αν η δημοκρατία αποδειχτεί το καλύτερο δυνατό σύστημα, θα μπορούσαμε ίσως να τη βελτιώσουμε *περιορίζοντας* τη συμμετοχή. Συνολικά, οι δημοκρατικές κυβερνήσεις τείνουν να αποδίδουν καλύτερα από τις εναλλακτικές λύσεις που έχουμε δοκιμάσει. Ενδέχεται όμως κάποια από τα συστήματα που δεν έχουμε δοκιμάσει να είναι ακόμα καλύτερα. Σε αυτό το βιβλίο δεν θα προσπαθήσω να σας πείσω ότι υπάρχει σίγουρα μια καλύτερη εναλλακτική λύση. Θα διατυπώσω ωστόσο έναν υποθετικό ισχυρισμό: εάν αποδειχθεί ότι υπάρχει μια εναλλακτική λύση που λειτουργεί καλύτερα, τότε πρέπει να την υιοθετήσουμε. Σε κάποιους αναγνώστες αυτός ο ισχυρισμός ίσως φαντάζει μάλλον μετριοπαθής. Παρ' όλα αυτά, στο τρέχον τοπίο της δημοκρατικής θεωρίας με καθιστά ριζοσπάστη. Οι περισσότεροι μη ειδήμονες

αναγνώστες και οι περισσότεροι σύγχρονοι πολιτικοί φιλόσοφοι απαρνούνται αυτό τον ισχυρισμό· πιστεύουν ότι πρέπει να εμμείνουμε στη δημοκρατία, ακόμα και αν αποδειχτεί ότι κάποιες μη δημοκρατικές εναλλακτικές λύσεις λειτουργούν καλύτερα.

JASON BRENNAN

ΕΝΑΝΤΙΟΝ ΤΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

Σε αυτό το οξυδερκές βιβλίο, ο Brennan υποστηρίζει ότι η δημοκρατία θα πρέπει να κρίνεται με βάση τα αποτελέσματά της – και τα αποτελέσματα δεν είναι αρκετά καλά. Όπως οι κατηγορούμενοι έχουν δικαίωμα σε μια δίκαιη δίκη, έτσι και οι πολίτες έχουν δικαίωμα σε μια ικανή κυβέρνηση. Η δημοκρατία, όμως, ενισχύει δυστυχώς την κυριαρχία της άγνοιας και του ανορθολογισμού, και βλέπουμε ότι συχνά η ποιότητα διακυβέρνησης που επιφέρει υπολείπεται των προσδοκιών.

Το *Εναντίον της δημοκρατίας* δεν είναι απλώς μια προκλητική κριτική ανάλυση της δημοκρατίας και η πρώτη συγκροτημένη υπεράσπιση της διακυβέρνησης από τους επαίοντες, αλλά και απαραίτητο ανάγνωσμα για μελετητές και σπουδαστές της πολιτικής από όλα τα επιστημονικά πεδία.

[...] αμφισβητεί βολικές ευλαβικές απόψεις και διαλύει γνώριμους μύθους περί πολιτικού βίου γενικά και δημοκρατικής διακυβέρνησης ειδικά. Περιμένω ότι οι περισσότεροι αναγνώστες θα βρουν πολλά με τα οποία θα διαφωνήσουν –σίγουρα εγώ βρίσκω πολλά– αλλά και ότι θα κρίνουν πως τα επιχειρήματα του Brennan είναι ανησυχητικά δύσκολο να αντικρουστούν με βεβαιότητα.

JACOB T. LEVY, MCGILL UNIVERSITY

ISBN 978-960-569-871-3

9 789605 469871 3

Κωδ. μηχ/σης 25.125

www.epbooks.gr